

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING METODIK MOSLASHUVCHANLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI

Qo'shaqov Farrux Furqat o'g'li

*Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil
izlanuvchisi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining metodik moslashuvchanligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari nazariy-metodik jihatdan tahlil qilinadi. Metodik moslashuvchanlik o'qituvchining dars maqsadi, ta'lim oluvchilarning ehtiyojlari, til darajasi, pedagogik vaziyat va mavjud resurslardan kelib chiqib metod, topshiriq va ta'lim shakllarini o'zgartira olish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Maqolada shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, kommunikativ, faoliyatga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlarning imkoniyatlari ochib beriladi. Shuningdek, differensial topshiriqlar, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, mikroo'qitish, loyiha faoliyati, task-based learning va refleksiv tahlil metodik moslashuvchanlikni rivojlantirish vositalari sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, metodik moslashuvchanlik, kasbiy kompetensiya, metodik tayyorgarlik, kommunikativ ta'lim, differensial ta'lim, pedagogik vaziyat, mikroo'qitish, loyiha faoliyati, task-based learning, refleksiya.

Аннотация. В статье теоретически и методически анализируются педагогические условия развития методической гибкости будущих учителей английского языка. Методическая гибкость рассматривается как способность изменять методы, задания и формы обучения с учетом целей урока, потребностей учащихся, уровня владения языком, педагогической ситуации и имеющихся ресурсов. Раскрываются возможности личностно-ориентированного, компетентностного, коммуникативного, деятельностного и рефлексивного подходов. Обосновываются дифференцированные задания, моделирование педагогических ситуаций, микропреподавание, проектная деятельность, task-based learning и рефлексивный анализ как средства развития методической гибкости.

Ключевые слова: будущий учитель английского языка, методическая гибкость, профессиональная компетентность, методическая подготовка, коммуникативное обучение, дифференцированное обучение, педагогическая ситуация, микропреподавание, проектная деятельность, task-based learning, рефлексия.

Abstract. This article theoretically and methodologically examines the pedagogical conditions for developing methodological flexibility among future English language teachers. Methodological flexibility is understood as the ability to

adapt teaching methods, tasks, and instructional formats according to lesson objectives, learners' needs, language proficiency, pedagogical situations, and available resources. The potential of learner-centered, competency-based, communicative, activity-oriented, and reflective approaches is discussed. Differentiated tasks, pedagogical situation modelling, microteaching, project work, task-based learning, and reflective analysis are substantiated as effective means of developing methodological flexibility.

Keywords: future English language teacher, methodological flexibility, professional competence, methodological preparation, communicative teaching, differentiated instruction, pedagogical situation, microteaching, project work, task-based learning, reflection.

KIRISH.

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchining kasbiy faoliyati oldindan belgilangan metodik qoliplarni takrorlash bilan chegaralanmaydi. Sinfdagi ta'lim oluvchilarning bilim darajasi, qiziqishi, motivatsiyasi, kommunikativ faolligi va individual ehtiyojlari turlicha bo'lgani sababli pedagog dars davomida o'z metodik qarorlarini vaziyatga qarab o'zgartirib borishi zarur. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitishda bunday ehtiyoj yaqqol namoyon bo'ladi.

Ingliz tili darsining kommunikativ xarakteri o'qituvchidan bir vaqtning o'zida til bilimlarini shakllantirish, tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish, juftlik va guruhli faoliyatni tashkil etish hamda real muloqot vaziyatlarini yaratishni talab qiladi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchining metodik moslashuvchanligi uning kasbiy tayyorgarligining muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

13.00.02 — Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi ixtisosligi doirasida ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash va bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim yo'nalishlardan hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan metodik moslashuvchanlikni shakllantirish masalasini alohida pedagogik hodisa sifatida tadqiq etish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MUAMMONING ILMIY-NAZARIY O'RGANILISHI.

Metodik moslashuvchanlik kreativ-metodik faoliyat bilan bevosita bog'liq. J.P. Guilfordning divergent fikrlash haqidagi qarashlari pedagogik vaziyatga bir nechta ehtimoliy yechim izlashning nazariy asoslarini tushuntirishga imkon beradi. E.P. Torrance tomonidan ajratilgan ravonlik, moslashuvchanlik va originallik kabi xususiyatlar o'qituvchining metodik faoliyatiga ham tatbiq etilishi mumkin.

Richards va Rodgers til o'qitish metodlarini nazariy asoslari, o'qituvchi va o'quvchi rollari, materiallar hamda sinf faoliyati bilan bog'liq holda ko'rib chiqadi. D. Nunan vazifaga asoslangan til o'qitish orqali ta'lim oluvchini mazmunli kommunikativ faoliyatga jalb etishni asoslaydi. J. Harmer esa darsni rejalashtirish, til ko'nikmalarini rivojlantirish va turli pedagogik vositalardan foydalanish masalalarini kompleks yoritadi.

Mazkur qarashlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'qituvchi uchun metodni bilishning o'zi yetarli emas. Muhimi, metodning imkoniyatlarini anglash va uni aniq pedagogik vaziyatga moslashtirishdir.

METODIK MOSLASHUVCHANLIK TUSHUNCHASINING MAZMUNI.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining metodik moslashuvchanligi — dars maqsadi va ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda metod, topshiriq, kommunikativ faoliyat va baholash vositalarini tanlash, o'zgartirish yoki qayta loyihalash qobiliyatlarini birlashtiruvchi kasbiy sifatdir.

Ushbu sifat uch jihatning birligida namoyon bo'ladi. Birinchisi, metodik bilimlar: talaba turli yondashuv va metodlarning mohiyatini bilishi kerak. Ikkinchisi, amaliy qo'llash: mazkur bilimlarni real yoki modellashtirilgan dars vaziyatida qo'llay olishi zarur. Uchinchisi, moslashtirish: mavjud metodni o'quvchi, mavzu, vaqt va resurslarga mos ravishda qayta tashkil eta olishi lozim.

Metodik moslashuvchanlikning muhim belgisi — qaror qabul qilishning maqsadga yo'naltirilganligidir. O'qituvchi shunchaki usulni almashtirmaydi; u nima sababdan o'zgarish kiritayotganini tushuntirishi va kutilayotgan pedagogik natijani asoslay olishi kerak.

METODIK MOSLASHUVCHANLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.

Birinchi shart — talabaning metodik tanlov qilish imkoniyatini kengaytirishdir. Amaliy mashg'ulotlarda bitta tayyor dars ishlanmasini takrorlash o'rniga, bir mavzu uchun ikki yoki uch xil dars modeli ishlab chiqish topshirig'i berilishi mumkin. Bu talabani taqqoslash va tanlashga o'rgatadi.

Ikkinchi shart — pedagogik vaziyatlarni modellashtirish. Masalan, o'quvchilarning til darajasi keskin farq qiladigan guruh, gapirishga tortinadigan o'quvchilar, vaqt cheklangan dars yoki texnik resurslar mavjud bo'lmagan sharoit kabi vaziyatlar taklif etiladi. Talaba har bir vaziyat uchun metodik yechim ishlab chiqadi.

Uchinchisi shart — differensial topshiriqlardan foydalanish. Bir xil o'quv maqsadiga turli murakkablikdagi va turli faoliyat shaklidagi topshiriqlar orqali erishish mumkin. Bunday mashg'ulotlar bo'lajak o'qituvchini o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishga tayyorlaydi.

To'rtinchi shart — mikroo'qitish va qayta loyihalashni tizimli tashkil etish. Talaba dars fragmentini o'tkazadi, tengdoshlar yoki o'qituvchidan fikr oladi, kamchiliklarni aniqlaydi va ayni fragmentning takomillashtirilgan variantini qayta o'tkazadi.

Beshinchi shart — refleksiv muhitni yaratish. Har bir metodik qarordan so'ng talaba "Nima uchun bu usul tanlandi?", "Qaysi o'quvchi uchun u samarali bo'ldi?", "Nimani o'zgartirish kerak?" kabi savollar asosida o'z faoliyatini tahlil qilishi kerak.

METODIK MOSLASHUVCHANLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI.

Loyiha asosida ta'lim metodik moslashuvchanlikni rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Talabalar ma'lum auditoriya uchun ingliz tili darsi yoki mini-kurs ishlab chiqib, uning maqsadlari, metodlari, topshiriqlari va baholash mezonlarini mustaqil belgilaydilar.

Task-based learning asosida topshiriq konstruksiyalash talabaning metodik qarorlarini kuchaytiradi. Talaba real kommunikativ natijaga yo'naltirilgan vazifani ishlab chiqadi, uning bosqichlarini belgilaydi va turli darajadagi o'quvchilar uchun moslashtiradi.

Case-study orqali pedagogik muammolarni hal qilish metodik fikrlashni rivojlantiradi. Bir vaziyatga bir nechta yechim taklif qilish, ularni mezonlar asosida

taqqoslash va eng maqbul variantni tanlash bo'lajak o'qituvchining kasbiy moslashuvchanligini oshiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishda ham moslashuvchanlik muhim. Texnologik vosita mavjud bo'lmagan holatda dars maqsadini saqlab qolgan holda boshqa vositaga o'tish yoki faoliyatni an'anaviy shaklda tashkil etish bo'lajak o'qituvchining pedagogik barqarorligini ko'rsatadi.

BAHOLASH MEZONLARI.

Metodik moslashuvchanlikni baholashda to'rtta mezon tavsiya etiladi: vaziyatni tahlil qilish, metodik variantlilik, moslashtirish sifati va refleksiv asoslanganlik.

Yuqori darajada talaba pedagogik vaziyatni tez va aniq tahlil qiladi, bir nechta metodik yechim ishlab chiqadi, ularni o'quvchi ehtiyojlariga moslashtiradi va qarorini pedagogik maqsad bilan asoslaydi. O'rta darajada mavjud metodlarni o'zgartira oladi, biroq muqobil variantlar soni va asoslash sifati cheklangan bo'lishi mumkin. Past darajada esa tayyor metodik namunaga kuchli bog'liqlik, standart yechimdan chetga chiqa olmaslik va refleksiyadagi qiyinchiliklar kuzatiladi.

MUHOKAMA.

Metodik moslashuvchanlikni rivojlantirishning asosiy g'oyasi talabani tayyor metodni bajaruvchidan metodik qaror qabul qiluvchi subyektga aylantirishdan iborat. Buning uchun o'quv jarayonida noaniqlik elementlari bo'lgan topshiriqlar ulushini oshirish maqsadga muvofiq.

Bo'lajak o'qituvchi bir xil mavzuni turli guruhlar uchun turlicha tashkil etishni o'rgangan sari uning metodik mustaqilligi ortadi. Shu bilan birga, moslashuvchanlik kreativlik bilan uyg'unlashganda pedagogik muammolarga yangi va amaliy yechimlar ishlab chiqish imkoniyati kengayadi.

Shuningdek, metodik moslashuvchanlik faqat texnologiyalarni ko'paytirish orqali emas, balki mavjud vositalardan oqilona foydalanish, dars maqsadini saqlagan holda faoliyat shaklini o'zgartirish va o'quvchi ehtiyojiga mos qaror qabul qilish orqali shakllanadi.

ILMIY YANGILIK.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining metodik moslashuvchanligini mustaqil kasbiy sifat sifatida nazariy-metodik jihatdan aniqlashtirish, uning tarkibida metodik bilim, amaliy qo'llash, moslashtirish va refleksiyani o'zaro bog'liq jarayon sifatida asoslash bilan belgilanadi.

Shuningdek, metodik vaziyatlarni modellashtirish, differensial topshiriqlar, loyiha faoliyati, mikroo'qitish, task-based learning va refleksiv tahlilni integratsiyalashgan holda qo'llash metodik moslashuvchanlikni rivojlantirishning pedagogik sharti sifatida taklif etiladi.

AMALIY AHAMIYATI.

Tadqiqot natijalaridan "Ingliz tilini o'qitish metodikasi", "Pedagogik texnologiyalar", "Til ko'nikmalarini o'qitish" fanlari va pedagogik amaliyot jarayonida foydalanish mumkin. Talabalarga tayyor dars ishlanmasini bajarish bilan bir qatorda uni yangi auditoriya, boshqa til darajasi yoki cheklangan resurslar sharoitiga moslashtirish topshiriqlarini berish maqsadga muvofiq.

Taklif etilgan mezonlar asosida metodik moslashuvchanlikni diagnostika qilish uchun rubrikalar, kuzatuv varaqalari, o'zaro baholash va refleksiv portfolio vositalarini ishlab chiqish mumkin.

XULOSA.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining metodik moslashuvchanligi zamonaviy kasbiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ingliz tili ta'limining kommunikativ va o'quvchi markazli xususiyati pedagogdan turli vaziyatlarda metodik qarorlarni o'zgartirish va moslashtirishni talab qiladi.

Metodik moslashuvchanlik metodik bilim, amaliy faoliyat, pedagogik vaziyatni tahlil qilish, muqobil yechimlar ishlab chiqish va refleksiyaning birligida rivojlanadi. Shu sababli oliy ta'lim jarayonida ochiq topshiriqlar, case-study, loyiha faoliyati, mikroo'qitish, differensial ta'lim va task-based learningdan tizimli foydalanish maqsadga muvofiq.

Keyingi tadqiqotlarda mazkur yondashuvning samaradorligini tajriba-sinov asosida tekshirish, diagnostik vositalarning ishonchliligini aniqlash va tajriba hamda nazorat guruhlarini natijalarini matematik-statistik usullar yordamida taqqoslash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 23.09.2020.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. — Москва: Просвещение, 1991.
3. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей. — Москва: Академия, 2002.
4. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика: Теория и технология креативного обучения. — Москва: Издательство МГУ, 2003.
5. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. — New York: McGraw-Hill, 1967.
6. Torrance E.P. The Search for Satori and Creativity. — Buffalo: Creative Education Foundation, 1979.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
8. Nunan D. Task-Based Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
9. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. 5th ed. — Harlow: Pearson, 2015.
10. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. 5th ed. — White Plains: Pearson Education, 2007.
11. Hedge T. Teaching and Learning in the Language Classroom. — Oxford: Oxford University Press, 2000.
12. Scrivener J. Learning Teaching. 3rd ed. — Oxford: Macmillan Education, 2011.
13. Ellis R. Task-Based Language Learning and Teaching. — Oxford: Oxford University Press, 2003.
14. Littlewood W. Communicative Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
15. Nation I.S.P. Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
16. Richards J.C. Curriculum Development in Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.